

COMMISSIE Individuele
TEGEMOETKOMING Slachtoffers
WOII Transporten NS

Advies Commissie Individuele Tegemoetkoming Slachtoffers WO II Transporten NS

26 juni 2019

Inleiding

N.V. Nederlandse Spoorwegen (hierna NS) heeft tijdens de Tweede Wereldoorlog in opdracht van de Duitse bezetter vanuit Nederland meer dan honderdduizend mensen tot aan de landsgrenzen vervoerd met als bestemming concentratie- en vernietigingskampen buiten Nederland. NS heeft de bezetter hiervoor facturen gestuurd. Zeer velen van de gedeporteerden zijn in deze kampen omgebracht. NS beschouwt de medewerking aan deze deportaties als een zwarte bladzijde in de geschiedenis van het bedrijf.

NS heeft daarom de afgelopen decennia, vaak in samenspraak met organisaties van oorlogsgetroffenen, veel aandacht besteed aan het collectief herdenken, eren, en leren van het leed dat zovelen in deze periode is aangedaan.

Op 27 november 2018 heeft NS besloten om naast deze collectieve vormen van erkenning op morele gronden een individuele financiële tegemoetkoming beschikbaar te stellen aan de meest direct door zijn handelen getroffen, namelijk diegenen die door NS in opdracht van de bezetter zijn getransporteerd naar de kampen Westerbork, Vught of Amersfoort en van daaruit op transport zijn gesteld naar concentratie- en vernietigingskampen buiten Nederland.¹

Dit initiatief is een gevolg van een aantal gesprekken dat holocaust-overlevende Salo Muller, wiens beide ouders in de kampen zijn omgekomen, de afgelopen jaren met NS heeft gevoerd. De heer Muller vroeg hierin nadrukkelijk aandacht voor het belang van individuele erkenning van de rol die deze transporten hebben gespeeld tijdens de Tweede Wereldoorlog en het leed dat daarmee is veroorzaakt. NS onderschrijft dit belang en heeft om die reden in januari 2019 de 'Commissie Individuele Tegemoetkoming Slachtoffers WOII Transporten NS' ingesteld. Leden van de Commissie zijn: Job Cohen (voorzitter), Ellen van der Waerden en Lilian Gonçalves-Ho Kang You. Secretaris van de Commissie is Eva van Ingen. Deze onafhankelijke Commissie kreeg bij installatie een tweeledige opdracht:

1. Het uitbrengen van een advies aan NS over de vraag op welke wijze een individuele tegemoetkoming aan overlevenden en directe nabestaanden van de hiervoor omschreven transporten tijdens de Tweede Wereldoorlog kan worden vormgegeven.
2. Het verzorgen van de daadwerkelijke uitvoering van deze regeling. Daartoe heeft NS de Stichting Individuele Tegemoetkoming Slachtoffers WOII Transporten NS in het leven geroepen, en aan de leden van de Commissie gevraagd het bestuur daarvan te vormen.

In dit advies wordt antwoord gegeven op de eerste vraag die aan de Commissie is gesteld; de vraag hoe een door NS vast te stellen individuele regeling ten behoeve van destijds getransporteerden en hun nabestaanden, kan worden vormgegeven.

¹ Uit: verklaringen van NS zoals opgenomen in de statuten van de Stichting Individuele Tegemoetkoming Slachtoffers WOII Transporten NS op 4 februari 2019.

1. Adviesopdracht van NS

NS heeft bij de oprichting van de Stichting Individuele Tegemoetkoming Slachtoffers WOII Transporten NS de volgende inhoudelijke afbakening geformuleerd waar het gaat om de groep(en) die voor de te ontwerpen individuele regeling in aanmerking zou(den) moeten komen: *“de meest direct door haar handelen getroffen, namelijk diegenen die door de Nederlandse Spoorwegen in opdracht van de bezetter zijn getransporteerd naar de kampen Westerbork, Vught en Amersfoort en vervolgens door de bezetter op transport zijn gesteld naar de concentratie- en vernietigingskampen.”*

In een later stadium heeft NS deze afbakening op verzoek van de Commissie nader toegelicht: *“(…) Onder de doelgroep van de tegemoetkomingsregeling vallen de volgende personen:*

- a. de nog levende overlevenden van de Transporten. Het gaat bij deze groep om de personen die tijdens de Tweede Wereldoorlog met de Transporten uit Nederland zijn weggevoerd naar genoemde kampen, die na de oorlog zijn teruggekeerd en nu nog in leven zijn,*
- b. de nog levende weduwen of weduwnaars en de nu nog levende kinderen van hen die met de Transporten zijn weggevoerd naar de concentratie- en vernietigingskampen en daaruit niet zijn teruggekeerd.*

Bovenstaande opsomming is opgenomen in de statuten van de Stichting. Aan die opsomming is toegevoegd dat het bestuur van de Stichting aan NS kan adviseren ook aan anderen dan de personen bedoeld onder a. en b. gelden ter beschikking te stellen. Uiteraard geldt ook voor die eventuele anderen dat zij moeten zijn vervoerd met de Transporten.

De oorsprong van NS om een tegemoetkoming te willen betalen, ligt in het door NS rijden van extra/speciale treinen in opdracht van de bezetter met het doel om mensen naar de vernietigings- en concentratiekampen te brengen. Treinen dus die speciaal met het doel van de zuiveringsoperatie van de bezetter gereden zijn (m.n. Joden, Roma en Sinti – deze mensen/groepen zijn gedocumenteerd door de bezetter). Treinen waarvoor door NS facturen gestuurd zijn aan de bezetter. (...)

NS heeft desgevraagd nader toegelicht dat met ‘zuiveringsoperatie van de bezetter’ genocide wordt bedoeld, meer specifiek de vervolging van Joden, Roma en Sinti met het oogmerk van de bezetter hen als bevolkingsgroep uit te roeien. Over de hoogte van de tegemoetkoming heeft NS aan de Commissie op voorhand geen indicatie of bandbreedte meegegeven.

2. Overwegingen van de Commissie ten aanzien van de adviesopdracht: reikwijdte van de regeling en hoogte van de tegemoetkoming.

De Commissie heeft zich bij aanvang van haar werkzaamheden terdege gerealiseerd dat het ontwerpen van een regeling die invulling geeft aan de intenties van NS en tevens door betrokkenen kan worden aanvaard als ‘passend en redelijk’, een buitengewoon ingewikkelde, zo niet bijna onmogelijke opdracht is.

Dat geldt in de eerste plaats voor het bepalen van de reikwijdte van de regeling. Er zijn veel verschillende groepen en individuen die tijdens de oorlog hebben geleden door het handelen van de bezetter. Daar waar deze personen in opdracht van de bezetter per spoor zijn vervoerd, heeft NS daar een betrokkenheid bij gehad. Dat betreft ook groepen en individuen die niet binnen de contouren van de aan de Commissie meegegeven afbakening vallen, maar vaak wel met groot leed te maken hebben gekregen tijdens, maar ook vaak nog lang na beëindiging van de oorlog, soms tot op de dag van vandaag. Het uitsluiten van bepaalde groepen bij deze regeling kan voor betrokkenen en hun nabestaanden dan ook onbegrijpelijk overkomen. De Commissie is zich daar zeer van bewust, maar heeft met het aanvaarden van de opdracht ook de afbakening en intentie van NS als uitgangspunt genomen. De Commissie komt hier onder paragraaf 4.1 op terug.

Ook de vraag van NS om een advies te geven over de hoogte van de individuele tegemoetkoming is buitengewoon lastig te beantwoorden. Want hoe kan met een geldbedrag op het aangedane leed gereageerd worden, en wat is dan een passend bedrag? In de overtuiging van de Commissie is er geen redelijk of passend geldbedrag te noemen dat ook maar iets kan compenseren van het leed dat betrokkenen waarvoor de regeling is bedoeld, is aangedaan. Er kan dan ook geen sprake zijn van 'compensatie'. Het gaat hier om een 'tegemoetkoming', die moet worden gezien als een moreel gebaar waarmee NS uitdrukking wil geven aan de erkenning van diens aandeel in het individuele leed dat betrokkenen en hun directe nabestaanden door de bezetter is aangedaan.

3. Werkwijze van de Commissie

Om te komen tot haar advies over de vraag welke groepen onder de regeling zouden moeten vallen, en de vraag hoe hoog de tegemoetkoming zou moeten zijn, heeft de Commissie een tweetal sporen doorlopen.

3.1. Consultaties

De Commissie heeft contact gezocht met historici en onderzoekers werkzaam bij het NIOD, het Nationaal Archief (waarbij ook een voormalige archivaris van het Nederlandse Rode Kruis werd betrokken vanwege de recent overgebrachte archieven van de afdeling Oorlogsnazorg), en Herinneringscentrum Kamp Westerbork. Zij zijn bevestigd op de historische context van de transporten naar kampen binnen en buiten Nederland, de verschillende groepen die hiermee in aanraking zijn gekomen, de aantallen betrokkenen binnen die groepen die mogelijk nu een beroep op de regeling zouden kunnen doen en de mogelijkheden van deze organisaties om de Commissie in de uitvoeringsfase te ondersteunen bij het behandelen van aanvragen. Ook is hierover informatie ingewonnen bij Stichting 40-45 en de Sociale Verzekeringsbank.

Op deze manier heeft de Commissie getracht tot een goed gefundeerd beeld te komen over de vraag welke groepen passen binnen de begrenzing die NS heeft aangebracht en hoeveel personen bij benadering een beroep op deze regeling zouden kunnen doen. Op dat laatste aspect (aantallen gerechtigden) heeft het CBS op verzoek van de Commissie nog een nadere analyse gepleegd.

De Commissie heeft ervoor gekozen bij haar werkzaamheden uitsluitend bovengenoemde experts te betrekken. Consultatie van belangengroeperingen, vertegenwoordigers van groepen betrokkenen en mensen die hun persoonlijke geschiedenis wilden overbrengen is in eerste instantie dan ook niet gezocht. Wel heeft de Commissie gesproken met Salo Muller, initiator van de te ontwerpen regeling, en zijn raadvrouw mr. L. Zegveld. De Commissie heeft gedurende de adviesperiode bovendien een paar keer met bestuurders van NS gesproken om hen op de hoogte te brengen van de stand van zaken en om verduidelijking te vragen over de randvoorwaarden en taakomschrijving die NS aan de Commissie heeft gegeven, met name – zoals hierboven onder paragraaf 1 vermeld – waar het ging over de inhoudelijke afbakening van de reikwijdte van de regeling.

In een later stadium heeft de Commissie wel contact gezocht met enkele vertegenwoordigers van betrokken groepen. Het doel hiervan was om hen te informeren over de hoofdlijnen van het conceptadvies dat toen gereed was, hun gezichtspunten hierop te vernemen en hen te betrekken bij de uitvoering van de regeling om die vanaf de openstelling ervan zo effectief mogelijk te laten verlopen. De Commissie heeft deze gesprekken ervaren als constructief en behulpzaam bij het finaliseren van het advies. Tijdens deze gesprekken werd bij de Commissie onder meer nadrukkelijk aandacht gevraagd voor getransporteerden die de kampen niet hebben overleefd en bij overlijden geen echtgeno(o)t(e) of kinderen hadden, dan wel zelf nog kind waren. Deze oorlogsslachtoffers kunnen niet in aanmerking komen voor de regeling. Voor hun leed en lot werd om erkenning door NS gevraagd. In dat kader gaf een deel van de geconsulteerde vertegenwoordigers concreet in overweging diepgaand onderzoek in te laten stellen naar de rol van NS bij de transporten in de Tweede Wereldoorlog. Hier komt de Commissie in paragraaf 5.4 van dit advies op terug.

3.2. Benchmark vergoedingen

De Commissie is nagegaan welke in het verleden opgestelde dan wel nu bestaande regelingen behulpzaam zouden kunnen zijn bij het opstellen van het gevraagde advies. Daartoe heeft de Commissie een benchmark uitgevoerd waarin regelingen zijn betrokken bedoeld voor individuele tegemoetkomingen aan slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog, alsmede individuele tegemoetkomingen aan slachtoffers vanuit het Schadefonds Geweldsmisdrijven en de sinds kort in werking getreden Wet Vergoeding Affectieschade.²

² De Commissie heeft zich gebaseerd op publiekelijk toegankelijke informatie en informatie afkomstig van diverse experts.

Bij het opstellen van deze benchmark is een aantal aspecten met elkaar vergeleken, waaronder:

- de groep van personen die in aanmerking komt,
- de hoogte van de uitgekeerde bedragen,
- de voorwaarden die verbonden zijn aan de uitkeringen en
- de periode waarin de regeling is opgesteld.

De Commissie is zich er eens te meer van bewust dat er geen vergelijkbare situatie is met die waar zij nu voor staat. Een verschil dat vergelijken moeilijk maakt betreft bijvoorbeeld de uiteenlopende doelen die de uitkerende instanties hebben willen bereiken met de verschillende regelingen.

De uitkeringsreglementen die de Commissie met name gezien heeft, zijn:

- De regelingen van IG Farben, Krupp, AEG Telefunken, Dynamit/Nobel, het Volkswagen Humanitair Fonds en het Siemens Humanitair Hulpfonds
- Het Nationaal Fonds van de Republiek Oostenrijk voor Slachtoffers van het Nationaalsocialisme in Oostenrijk;
- De Individuele Uitkeringen Stichting Maror-gelden Overheid in Nederland;
- De Stichting Het Gebaar;
- Het compensatiefonds van de Franse Overheid.

Hieronder worden de belangrijkste aspecten van deze regelingen kort uiteengezet.

De regelingen van IG Farben, Krupp, AEG-Telefunken en Dynamit/Nobel, het Volkswagen Humanitair Fonds en het Siemens Humanitair Hulpfonds

Voor deze regelingen kwamen slachtoffers in aanmerking die in de oorlog als dwangarbeider hebben gewerkt. De meeste uitkeringen vonden plaats in de periode eind jaren '50 tot begin jaren '60 en lagen tussen 300 en 1.000 euro. Enkele bedrijven gingen pas in de jaren '80 en '90 tot uitkering over en deze bedragen lagen tussen 1.000 en 5.000 euro.

Het Nationaal Fonds van de Republiek Oostenrijk

De groep van belanghebbenden bij dit uitkeringsreglement uit het jaar 1995 bestond uit de slachtoffers van het nationaalsocialisme in Oostenrijk. Het doel van de uitkering was om uitdrukking te geven aan de "special responsibility" van Oostenrijk voor het onrecht dat slachtoffers is aangedaan. Dit was dus eerder een gebaar ("symbolic gesture") dan compensatie; het bedrag was om en nabij 5.087 euro. In een later stadium (2001) werd vanuit een ander fonds aan een aantal personen ook materiële schade vergoed voor een totaalbedrag van 8.630 euro.

Maror-gelden

De groep van belanghebbenden bij het uitkeringsreglement van de Individuele Uitkeringen van Stichting Maror-gelden Overheid in Nederland van het jaar 2000 bestond uit:

- natuurlijke personen geboren voor mei 1945 uit ten minste één Joodse ouder en twee Joodse grootouders aan de kant van de betreffende ouder en
- natuurlijke personen geboren voor mei 1945 die vanwege hun Joods-zijn in of vanuit Nederland zijn vervolgd dan wel beroofd, voor zover deze personen gedurende de Tweede Wereldoorlog enige tijd woonplaats hadden binnen Nederland en op 8 mei 1945 nog in leven waren.

Indien deze belanghebbenden op het moment van de indiening van de aanvraag niet meer in leven waren, kwamen hun weduwen of weduwnaars en kinderen in aanmerking voor een uitkering. Hierbij was bepaald dat zij elk recht hadden op een evenredig deel van de uitkering van de belanghebbende. De hoogte van de individuele uitkeringen was vastgesteld op 10.182 euro. In de aanhef van het Uitkeringsreglement is overwogen dat de Nederlandse regering: “als erkenning van achteraf geconstateerde tekortkomingen in het rechtsherstel na de Tweede Wereldoorlog en in het overheidshandelen terzake, onder meer heeft toegezegd gelden ter beschikking te stellen ten einde finaal recht te doen aan de kritiek op de bejegening van de betrokken vervolgingslachtoffers in het rechtsherstel en de gevolgen die dat heeft gehad voor hun verdere bestaan”.

Het Gebaar

De belanghebbenden bij het uitkeringsreglement van de Individuele Uitkeringen van Stichting Het Gebaar uit het jaar 2001 waren de slachtoffers van de Japanse bezetting in Nederlands-Indië tussen 1942 en 1945 met de Nederlandse nationaliteit, die voor 1967 in Nederland gevestigd waren. De hoogte van de individuele uitkeringen is vastgesteld op 1.822 euro. Deze tegemoetkoming was vooral bedoeld als erkenning van de “kille, formalistische en bureaucratische bejegening” door de Nederlandse overheid van de getroffen.

De Franse Overheid

Voor de regeling waar de Commissie over dient te adviseren, wordt vaak de vergelijking gemaakt met de uitkering die Frankrijk in 2014 heeft gedaan aan de Verenigde Staten in verband met de rol die de Franse spoorwegmaatschappij SNCF heeft gespeeld in de Tweede Wereldoorlog. In deze casus is geld ter beschikking gesteld door de Franse overheid als compensatie voor slachtoffers die in de Tweede Wereldoorlog door de SNCF uit Frankrijk zijn gedeporteerd. Doel van deze uitkering was een einde maken aan juridische procedures tegen SNCF door holocaustoverlevenden in de Verenigde Staten. Met deze regeling verkreeg de Franse staat finale kwijting van de Verenigde Staten. De groep van belanghebbenden was gedefinieerd als uit Frankrijk gedeporteerde holocaustoverlevenden, hun echtgenoten, of erfgenamen die geen recht hadden op pensioen of op compensatie uit andere fondsen. De hoogte van het totaalbedrag was

ruim 60 miljoen dollar (om en nabij 48 miljoen euro), waarbij de uiteindelijke som per individuele uitkering afhankelijk was van het aantal claimanten dat een beroep heeft gedaan op de regeling. Bij de hoogte van de uitkering is onderscheid gemaakt tussen overlevenden, overlevende echtgenoten en erfgenamen van overlevenden.

Nederlandse wet- en regelgeving inzake immateriële schadevergoeding voor slachtoffers van misdrijven

Schadefonds Geweldsmisdrijven

De Commissie heeft zich ook georiënteerd bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Dit fonds keert naar billijkheid geldbedragen uit aan slachtoffers (of nabestaanden) van misdrijven die hun schade niet op een andere manier vergoed hebben gekregen. Deze uitkeringen hebben zowel betrekking op materiële als immateriële schade. Het Schadefonds onderscheidt zes letselcategorieën waar vaste bedragen aan zijn gekoppeld. Zo kunnen personen die psychisch letsel hebben opgelopen als gevolg van het verlies van een naaste door moord of doodslag aanspraak maken op een uitkering in Categorie 3 van >5.000 euro. Voor het verlies van meerdere naasten door moord of doodslag kan aanspraak worden gemaakt op een uitkering in Categorie 4 van >10.000 euro.³

Besluit Vergoeding Affectieschade

Op 1 januari 2019 is de Wet Vergoeding Affectieschade in werking getreden. Het Besluit Vergoeding Affectieschade stelt bedragen vast voor nadeel van naasten dat niet uit vermogensschade bestaat. De partner, kinderen en ouders van het slachtoffer kunnen voor deze affectieschade een vergoeding krijgen als het slachtoffer is overleden of ernstig en blijvend letsel heeft opgelopen door een misdrijf. De hoogte van de vergoeding ligt tussen de 12.500 en 20.000 euro per aanspraakgerechtigde volgens een in het besluit vastgestelde tabel. De vergoeding dient betaald te worden door de partij die aansprakelijk is voor het veroorzaken van het overlijden, dan wel het ernstig en blijvend letsel van het slachtoffer.

Conclusie

De Commissie concludeert op grond van het vorenstaande dat:

- 1) er historisch gezien geen identieke gevallen zijn;
- 2) er verschillende maatstaven zijn ontwikkeld voor het vaststellen van de omvang van immateriële schade;
- 3) de bandbreedtes die daarbij zijn gehanteerd de commissie handvatten geven om te komen tot de vaststelling van de hoogte van de tegemoetkoming.

³ Letsellijst Schadefonds Geweldsmisdrijven 1 januari 2019

4. Bevindingen van de Commissie

4.1. Reikwijdte van de regeling

De Commissie heeft geconstateerd dat de inhoudelijke afbakening die NS heeft meegegeven waar het de reikwijdte van de beoogde regeling betreft, van toepassing is op degenen die vanuit Nederland vanuit de Joodse gemeenschap en vanuit de gemeenschappen van Roma en Sinti zijn getransporteerd naar concentratie- en vernietigingskampen buiten Nederland, waarbij de bezetter het oogmerk had om hen als bevolkingsgroep uit te roeien.

Hierbij neemt de Commissie niet als uitgangspunt dat er altijd sprake zou moeten zijn van doorvoer via Westerbork, Vught of Amersfoort. Er zijn immers, zij het in beperkte mate, gevallen bekend van personen uit de Joodse gemeenschap die vanuit andere plekken in Nederland rechtstreeks per spoor naar concentratie- en vernietigingskampen buiten Nederland zijn vervoerd en waarbij de bezetter het oogmerk van vernietiging had, bijvoorbeeld vanuit Amsterdam en het Apeldoornsche Bos.⁴

Daarnaast dienen diegenen uit de Joodse gemeenschap in aanmerking te komen die op last van de bezetter tot aan Westerbork, Vught of Amersfoort zijn vervoerd met het oogmerk hen ter vernietiging naar concentratie- of vernietigingskampen buiten Nederland te vervoeren.

Dat betekent ook dat diegenen die niet op last van de bezetter, maar in opdracht van de Nederlandse overheid in de periode oktober 1939 – 1 juli 1942 in kamp Westerbork (toen nog vluchtelingenkamp) zijn ondergebracht, en van daaruit niet verder zijn getransporteerd naar concentratie- of vernietigingskampen in het buitenland, niet in aanmerking komen voor de regeling.

Op grond van geraadpleegde experts, instanties en eigen onderzoek is de Commissie van oordeel dat er voldoende informatie bekend is over de transporten die door NS zijn uitgevoerd in opdracht van de bezetter, die daartoe opdracht gaf met het doel van genocide, en waarvoor NS facturen heeft gezonden aan de bezetter. Voorts is er voldoende informatie bekend over de identiteit van de personen die zijn gedeporteerd om te kunnen vaststellen welke personen, of hun nabestaanden, mogelijk een beroep op de regeling kunnen doen.

4.2. Hoogte tegemoetkoming

Waar het gaat om de hoogte van een tegemoetkoming, heeft de Commissie al opgemerkt dat het vaststellen van bedragen een buitengewoon lastige opgave is.

Uit de benchmark blijkt dat er geen identieke gevallen zijn. Elke regeling en tegemoetkoming die daarin is opgenomen beschrijft een unieke situatie waardoor onderlinge vergelijkingen uitermate moeilijk te maken zijn, ook omdat verschillende tegemoetkomingen/uitkeringen soms decennia geleden zijn verstrekt. De Letsellijst van het Schadefonds Geweldsmisdrijven biedt wel aanknopingspunten voor bedragen

⁴ Joodse instelling voor geestelijke gezondheidszorg.

aan immateriële schadevergoeding die thans worden vergoed aan nabestaanden van slachtoffers van een geweldsmisdrijf. Voorts biedt het Besluit Vergoeding Affectieschade bandbreedtes voor vergoeding van immateriële schade aan nabestaanden bij overlijden door een geweldsmisdrijf.

De Commissie merkt hierbij wèl op dat bij de overwegingen over de hoogte van het bedrag is betrokken dat NS weliswaar een essentiële schakel vormde voor het transport naar de concentratie- en vernietigingskampen, maar niet verantwoordelijk kan worden gehouden voor het bestaan van deze kampen en de misdaden die daar werden gepleegd.

5. Advies van de Commissie

Op grond van het voorgaande adviseert de Commissie een regeling in te stellen met het oogmerk belanghebbenden, dan wel hun nabestaanden in eerste lijn, die op 27 november 2018 – de datum waarop NS en Salo Muller met elkaar tot overeenstemming kwamen dat deze regeling er moest komen – nog in leven waren, in financiële zin tegemoet te komen.

In de volgende paragrafen wordt op hoofdlijnen aangegeven wie voor de tegemoetkoming in aanmerking zou moeten komen en hoe hoog deze zou moeten zijn.

De Commissie heeft daarbij als uitgangspunt genomen te willen komen tot een tegemoetkoming die enerzijds kan worden gekenschetst als een moreel gebaar, maar anderzijds naar redelijkheid en billijkheid van voldoende substantie is.

5.1. Belanghebbenden

De regeling wordt opengesteld voor degenen die vanuit Nederland vanuit de Joodse gemeenschap en vanuit de gemeenschappen van Roma en Sinti zijn getransporteerd naar concentratie- en vernietigingskampen buiten Nederland, waarbij de bezetter het doel had om hen als bevolkingsgroep uit te roeien.

Daarnaast komen diegenen uit de Joodse gemeenschap in aanmerking die op last van de bezetter tot aan Westerbork, Vught of Amersfoort zijn vervoerd met het oogmerk hen ter vernietiging naar concentratie- of vernietigingskampen buiten Nederland te vervoeren. Personen uit de hiervoor genoemde groepen worden hierna geduid als Belanghebbende. Zijn zij niet meer in leven, dan komen, zoals hierna onder 5.2. is uitgewerkt, hun weduwe/weduwnaar dan wel hun kinderen voor een tegemoetkoming in aanmerking.

5.2. Hoogte Individuele Tegemoetkoming

De Commissie adviseert de individuele tegemoetkoming als volgt vast te stellen:

- voor de Belanghebbende zoals omschreven in paragraaf 5.1 op € 15.000,-;
- indien de Belanghebbende niet meer in leven is, voor de weduwe/weduwnaar van de Belanghebbende op € 7.500,-;
- indien zowel de Belanghebbende als de weduwe/weduwnaar niet meer in leven zijn:
 - voor de gezamenlijke kinderen van de Belanghebbende waarvan het oudste nog levende kind vóór 8 mei 1945 is geboren, een totaalbedrag voor de kinderen gezamenlijk van € 7.500,-;
 - voor de gezamenlijke kinderen van de Belanghebbende waarvan het oudste nog levende kind is geboren na 8 mei 1945, een totaalbedrag voor de kinderen gezamenlijk van € 5.000,-.

Bij deze regeling wordt steeds uitgegaan van de situatie zoals die was op 27 november 2018, de dag waarop NS tot het tot stand brengen van deze regeling besloten heeft. Dat wil zeggen dat voor degene die op 27 november 2018 in aanmerking zou komen voor een individuele tegemoetkoming, maar is overleden na deze datum, de erfgenamen in de plaats treden.

Voor de nadere uitwerking van het vorenstaande verwijst de Commissie naar het Uitkeringsreglement. Het streven is erop gericht het reglement op 1 augustus 2019 in werking te laten treden.

5.3. Collectieve uiting van erkenning

De Commissie is zich ervan bewust dat de regeling zoals die nu is ingericht geen voorziening bevat voor twee groepen getransporteerde Joden, Roma en Sinti, te weten:

- voor hen die de oorlog niet hebben overleefd en bij overlijden geen partner of kinderen hadden, en
- voor hen die de oorlog wel overleefden, maar niet meer in leven zijn en geen partner of kinderen hebben gehad, dan wel waarvan de partner of kinderen op de genoemde peildatum ook niet meer in leven waren.

Het betreft hier een substantieel aantal, waar in elk geval ook de circa 20.000 kinderen toe behoren die tijdens de oorlog op transport zijn gesteld naar vernietigingskampen waar ze vrijwel direct zijn vergast.

De Commissie stelt vast dat deze groepen in materiële zin buiten de reikwijdte van de regeling vallen; zij hebben geen directe nabestaanden (meer) die voor een tegemoetkoming in aanmerking zouden kunnen komen. Dit laat echter onverlet dat erkenning van hun lot en het aandeel van NS hierin, expliciete aandacht verdient.

De Commissie adviseert NS te overwegen om, in samenspraak met de betrokken groeperingen, tot een collectieve uiting van erkenning te komen van het leed en lot van de grote groep getransporteerde gevangenen, waarvoor geen aanspraak meer op de regeling kan worden gemaakt.

5.4. Historisch Onderzoek

De Commissie adviseert NS een diepgaand onderzoek te doen instellen naar de rol van NS tijdens de Tweede Wereldoorlog waarbij het perspectief is gericht op 'transporten tijdens de oorlog', met het oog op het verdiepen van het historisch inzicht en de reflectie op het eigen handelen in de oorlogsjaren.

Zoals eerder opgemerkt is door vertegenwoordigers van de geraadpleegde groepen nadrukkelijk te kennen gegeven dat grote behoefte bestaat aan meer informatie en historisch inzicht in de rol die NS tijdens de oorlog heeft gespeeld.

De Commissie onderschrijft dat, zeker nu haar is gebleken dat het perspectief van 'transporten tijdens de oorlog' in de volle breedte nooit onderwerp van historisch onderzoek is geweest.⁵ Het onderzoeken van bronnen die met name meer licht kunnen werpen op het uitvoeren van transporten in opdracht van de bezetter, kan de eigen reflectie op deze episode in de geschiedenis van het bedrijf verdiepen, bijdragen aan het historisch perspectief op de oorlogsjaren in Nederland en daarmee ook recht doen aan de gevoelens van andere slachtoffers van transporten in opdracht van de bezetter, die niet voor de individuele tegemoetkoming waarover dit advies is uitgebracht, in aanmerking komen.

⁵ De studie van A.J.C. Rüter, *Rijden en Staken. De Nederlandse Spoorwegen in Oorlogstijd*, uit 1960 gaat hier maar zeer beperkt op in.